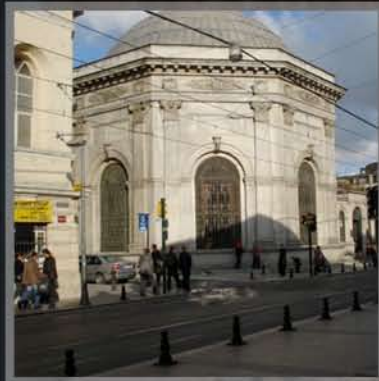

II. Abdülhamid Han ve Filistin Siyaseti

- ÖZEL SAYI -

Vefat yıldönümünde II. ABDÜLHAMİD HAN

Geçen yıl 10 şubat Abdülhamid Han'ın 90. vefat yıldönümü idi. Bu münasebetle onunla ilgili bir özel sayı çıkartmamız gerekirdi, fakat buna fırsat bulamamıştık. 2008 yılı sonlarında başlayan Gazze harekâtı ve yaklaşık bir ay içerisinde Gazze'de İsrail'in döktüğü kan ve Filistin halkına reva görülen zulüm sebebiyle 91. vefat yıldönümünde Abdülhamid Han'la ilgili bir özel sayı çıkarmayı âdeta bir görev bildik ve bu özel sayımızda Abdülhamid Han'ın Filistin ile ilgili siyasetini yansıttak yazılara ağırlık verdik.

Sadece Türk devlet adamları içerisinde değil, bütün yabancı devlet adamları arasında leh ve aleyhinde II. Abdülhamid Han kadar çok söz edilen bir devlet adamı daha yoktur.

Şunu memnuniyetle belirtmek gerekir ki, hakkında çok şey söylenen bir son devir padişahı, her geçen gün daha iyi anlaşıl-maktadır. Son olaylar onun ne kadar ileri görüşlü bir Türk hakanı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır

Bu Padişahla ilgili olarak: **"Mazisini kaba övgüler ve kaba yergiler ile geçiştiren, tarihinin önemli şahsiyetlerini, objektif ölçülerle tanıtmayan bir millet, geleceğine ve gençliğine en büyük kötülüğü yapmış olur. Tarih, çok önemli belki de yegane, düşünce ve ibret kaynağımızdır. Tarihsiz tefekkür olmaz. Tefekkürsüz de demokrasi düşünülemez,"** diyen Ahmet Kabaklı

merhuma hak vermemek mümkün değildir.(1)

Şerif Paşa'nın hatıratında da ifade ettiği gibi, *"Hakkı tenvir ukul için hak-tır"* yani, *"Gerçeği aydınlatmak akıllı-lar için haktır."* Gerçekten bunun zamanı çoktan gelmiştir. (2)

Üst üste neşredilen hatıratlar ve onunla ilgili eserler, yanlışları tashih etmekte ve gerçekleri ortaya koymaktadır. Öğrencilik yıllarımızda Abdülhamid bir tabu idi. Ona gerçekçi bir şekilde yaklaşma cesareti gösterenler, mutlaka takibata uğrar, en azından büyük tenkitlere maruz kalırlardı.

Hamdullah Suphi Bey'in bir hatıratında belirtildiği gibi, Osmanlı padişahlarını, hele Abdülhamid ile Sultan Vahideddin'i kötülemek âdeta bir devlet politikası hâline getirilmişti.

Tabiatıyla o dönemlerde zihinlere atılan tohumlar yeşermeye, Cumhuriyet'in kökleştiği zamanlarda bile tesirini göstermeye devam etmiştir.

Aslında Cumhuriyet'i anlatırken Osmanlı'yı ve Osmanlı sultanlarını kötülemeye gerek yoktu. Cumhuriyeti bütün yönleriyle iyice anlatmak yeterli olmalıydı. Bazı çevrelerce tarih düşmanlığına dönüştürülen bu yanlış tutum bize çok şey kaybettirdi.

Abdülhamid düşmanlığının tek istisnası halktır. Genelde dün de bugün de, halkta bu düşmanlıktan eser bulamazsınız. Halk, Abdülhamid Han dahil, bütün Osmanlı sultanlarını hâlâ saygı ve

rahmetle anar. Abdülhamid düşmanlığı gününde de, sonraki dönemlerde de hep okumayan, tarihi belgeleri incelemeye lüzum görmeyen aydın, daha çok yarı aydın kesimde olmuştur. Aydınlarımız hep, çeşitli sebeplerle ona ve Türk'e düşman olan dış güçlerin, menfi propagandalarının tesiri altında kalmışlardır. Bu sebeple o dönem aydınları mazur görülebilir.

Abdülhamid de bir insan ve bir devlet adamıdır. Doğruları ve meziyetleri yanında elbette onun da birtakım hataları ve yetersizlikleri olacaktır. Onu cefkaleme kötülemek nasıl yanlışsa, ona hiçbir kusur atfetmemek de o kadar yanlıştır. Tarihi şahsiyetleri, içinde buldukları devrin olayları ve şahsiyetlerine tesir eden şartları göz önünde bulundurmak gerekir.

Ona isnat edilen kusurların başında cahil, gerici, müstebit, kan dökücü, çekingen ve fazla kuşkucu oluşu gelir. Hakkındaki "Kızıl Sultan" yakıştırmaları, tamamen yabancı düşmanlarının uydurduğu bir yalan ve iftiradan ibarettir. Meclisi kapatması da ayrı bir tenkit konusu.

Büyük tarihçi Yılmaz Öztuna, dünyanın ona düşmanlığının sebeplerini şöyle dile getirir:

"Batı, Sultan Abdülhamid'e kızgın-

dır, kırgındır, hınçlıdır. 30 yıl, azgın emperyalizmin yolunu kesmiştir. Kendini üstün zekâlı sanan Avrupalı'yı atlatmıştır. Hem de ataları gibi asker gücüyle değil... Diplomatik deha ile...

"Yahudi, İsrail'in kurulmasını yarım asır geciktirdiği için dış bilememektedir. Yunan, 1897'de Atina kapılarına indiği için nefret ediyor. Ermeni, Doğu Anadolu 'da Hamidiye gönüllü süvari alaylarını kurup Büyük Ermenistan projesini ebediyen tarihe gömdüğü için... İngiliz, onun Hilâfet politikası ile ter döktüğü için... Rus, Balkan ittifakını önlediği için.... Çinli Döngellerin (Müslüman Çinliler) soykırımına karşı çıktığı için..." (3)

II. Abdülhamid'in Hayatı

II. Abdülhamid, 1842 yılında Çırağan Sarayı'nda dünyaya geldi. Abdülmecid ile Tirimüjân Sultan'ın oğludur. 7-8 yaşlarında annesini kaybedince, terbiye ve yetiştirilmesi Prosto Sultan Hanım'a verilir. Hükümdarlığı 32 yıl 7 ay ve 27 gündür. Osmanlı tahtında en uzun kalan sultanlardan birisidir.

Çok iyi bir tahsil görmemekle beraber, sarayda Arapça, Farsça ve Fransızca yanında kendi gayretleriyle Çerkezce ve Arnavutça da öğrenir. Halife olması se-

bebiyle Fransızca dilini bilmez görünür. Hata yapıp hem kendi şahsını, hem de Hilâfet makamını küçük düşürmek istemez. Onun Fransızca bildiğini ilk defa keşfeden Alman İmparatoru Wilhelm Giyom II. olmuştur. (4)

Onu devletin dizginlerini elinde tutmaya ve aşırı kuşkucu ve temkinli olmaya, iten sebep olarak, Sultan Aziz'in hal'i ve şüpheli ölümü, Sultan Murat'ın çıldırması ve hâl'i, Ali Suâvi olayı, 93 Harbi trajedisini ve etrafının tehlikelerle çevrilmiş olması gösterilir. (5)

Dış politikada bir deha olduğu, dost düşman herkes tarafından kabul edilen bu padişah tam otuz üç yıl, bütün dünya devletlerinin biri birleriyle boğuştuğu ve Osmanlı'nın katılmadığı bir savaş beklemiş, fakat 1914 yılında zuhur eden bu savaşı, sultan olarak görememiştir.

Döneminde büyük bayındırlık ve kültür eserleri gerçekleştirilmiştir. Sultan Hamid'in muhalifleri bile, onun açtığı mekteplerde yetişmiştir.

Fen, edebiyat, hukuk (Mekteb-i Hukuk-i Şahane) siyasal bilgiler (Mekteb-i Müllkiye-i Şahane), teknik üniversite, Güzel Sanatlar Akademisi, (Mekteb-i Şahâne-i Sanâyi-i Nefise), tıp fakültesi (Mekteb-i Tıbbiye-i Müllkiye-i Şahâne), Halkalı Y. Ziraat Mektebi, Baytar Mektebi gibi pek çok üniversite ve yüksek okul ve her sancakta birer idâdî, hemen her kaza merkezinde birer rüştiye, kız ve erkek sanayi mektepleri, muallim ve muallime mektepleri ve binlerce ilk mektep ile sağır, dilsiz ve kör mektepleri onun döneminde açılmıştır.

Birçok müze ve kütüphane kurdurur. Bunların envanterlerini yaptırır. Yüzlerce talebe tahsil için Fransa ve Almanya başta olmak üzere Avrupa'ya tahsile gönderilir.

Böylece pek çok Türk genci Batı'ya taniş olur.

Çanakkale ve bazı kaleler onun tarafından tahkim ettirilir. Çanakkale savaşının kazanılmasında bu tahkimatların büyük yarı olur.

Dış borçların büyük bir bölümü onun döneminde ödenmiştir. Tutumlu bir insan olması yanında, muntazam ve dengeli bir yaşantısı vardır.

Siyasi dehası bir yana, fevkalâde zekası ve hafızası ile ünlüdür. Vehmi ve aşırı kuşkusu ile döneminin en büyük donanmasını Marmara'ya hapsedmesi eksik taraflarının başında gelir. 30 yıllık saltanatında 4-5 âdi katilin idam hükmü dışında, hiçbir idam hükmünü tasdik etmemiştir.

Hususi muamelelerinde nazik olması, herkesi ayakta karşılaması, Osmanlı'da huzurda yer öpülmesi gibi çağ dışı bir adeti yasaklaması, güzel konuşması, karşısındakileri tesir altında bırakması, en yakınlarına bile **sen** diye hitap etmemesi meziyetlerinden bazılarıdır.

Abdülhamid'in Türkçü ve milliyetçi tarafı da son derece önemlidir. O, bir Türk hakanı olduğu kadar, bir İslâm halifesi olduğunun şuuru içerisindeydi. Osmanlıların menşei ve kuruluşlarına ehemmiyet vermiş, bu konularda eserler yazdırmış, başta ataları olmak üzere, pek çok büyük zatın türbelerini yaptırmış veya tamir ettirmiştir. Konya'da Çavuş nahiyesinde metfun Memiş Efendi'nin türbesi de onun tarafından yaptırılmıştır. Konya'nın tarihi resimleri de onun talimatıyla çekirilmiştir. (6)

Dindardır, dini vazifelerini eksiksiz yerine getirir. Tek evliliğin harem hayatını ortadan kaldıracağına inanır. "Cahil bir kadın hiçbir zaman kocasının arkadaşı olamaz" der. Batı mûsikisinden hoşlanır, tiyatroyu sever, piyano ve bazı müzik aletlerini çalar. (7)

Başta Ermeni ve Yahudiler olmak üzere siyasetiyle baş edemeyen düşmanları ona, Kızıl Sultan, kan dökücü, cahil, mürteci gibi pek çok kötü sıfatı lâyük gördüler. Onun açmış olduğu okullarda Doğu ve Batı kültürüyle yetişen birtakım aydın insanlar da ona karşı aynı düşmanlık hisleri ile dolu idi. İçlerinde ona yapılan suikastın başarısızlıkla neticelenmesi üzerine:

Ey şanlı avcı damını bihûde kurmadın

Attın fakat yazık ki, yazıklar ki vurmadin!

diyebilen zavallılar bile çıkmıştı. Onun için bir terörist ve Türk düşmanı şanlı bir avcı idi.

Onun düşmanı olduğu İttihatçılar, belki iyi niyetli idiler. Fakat onların bu iyi niyetleri, iktidarı devraldıktan sonra, o koskoca imparatorluğu on yıl gibi kısa bir sürede yıkılmasına mani olamadı.

1901 yılında Siyonist liderlerden THEODOR HERZL sultanı ziyaret ederek Yahudiler'e Filistin'de yer verilmesi için çok cazip tekliflerde bulunursa da Abdülhamid Han'dan şu tarihi cevabı alırlar: **“Uğrunda dökmüş olduğumuz kanlardan daha fazlasını dökmeden, topraklarımızdan bir karışını dahi bırakamayız.”**

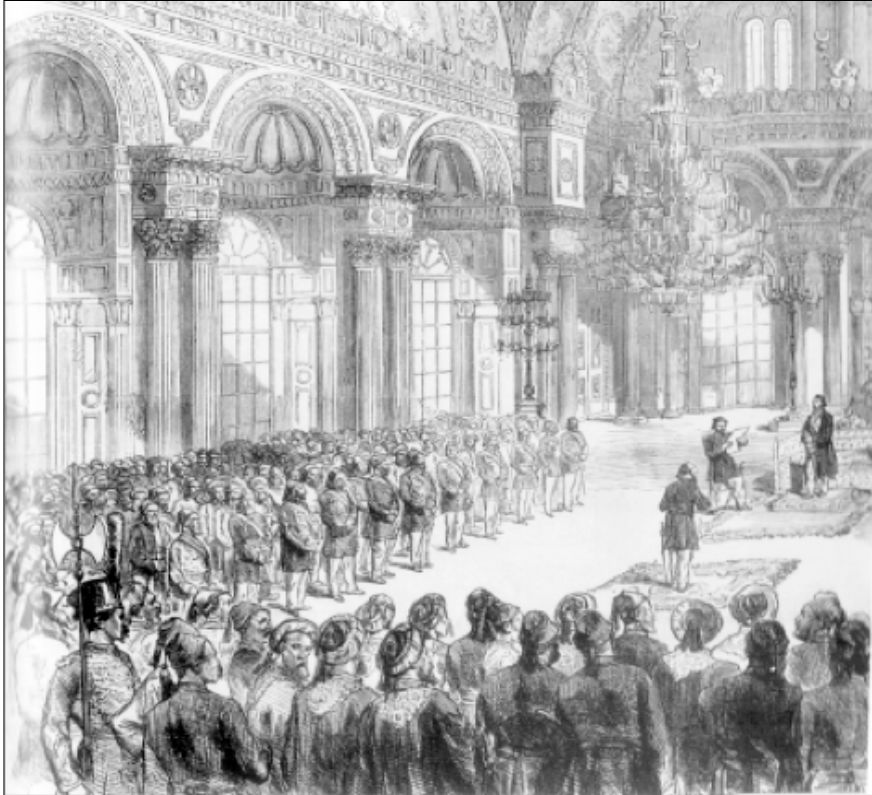
Çok geçmeden sultan, tahtından in-

dirilip Selânik'de Alâtini köşkünde ikâmete mecbur edilir. Ne hazindir ki, sultana tahttan indirilmesi tebliğinde bir Hıristiyan, bir Yahudi, bir Arnavut, bir de Gürcü bulunur. Ve böylece asrın en büyük padişahından Yahudi ve Hıristiyan âlemi intikamlarını almış olurlar.

Bu heyet içerisinde bir tek Türk yoktur.

Bu olay Osmanlı için bir dönüm noktasıdır. Bundan sonra felaketler biri birini kovalar ve nihayet beceriksiz ellerde koskoca Osmanlı İmparatorluğu yıkılıp gider.

Abdülhamid hakkında söylenecek çok şey var. Kısaca ifade etmek gerekirse Abdülhamid Han iktidara parlamento ile gelmiş, parlamento ile gitmiştir. Fakat yıkılmakta olan bir imparatorlukta bütün faturalar Abdülhamid'e çıkarılır. O Türklerin azınlıkta olduğu bir parlamentoyu feshetmek ve anayasayı rafa kaldırmakla suçlanır. Ama biz, millî

II. Abdülhamid'in tahttan indirilişi

Abdülhamid Han'ı tahttan indirmeye gelen dört kişinin padişahın karşısına çıktığı anı gösteren resimdir: Sol baştan Emanuel Karaso (Yahudi), Aram Efendi (Ermeni), Esat Toptani Paşa (Arnavut), Arif Hikmet Paşa (Gürcü).

devletimizi kurmamıza rağmen, onun tahttan indirilişinden elli bir yıl sonra, bir başbakan ile iki bakanı ipe çekmiş ve anayasayı defaatle rafa kaldırmışızdır. Öyle bir parlamento mutlaka yıkılmaya mahkumdu.

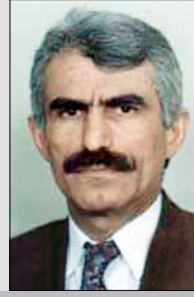
Yıllar sonra kendisine sorulan bir soru üzerine Hamdullah Suphi: **“Eğer Sultan Abdülhamid Birinci Mebusan Meclisi'ni dağıtmamış olsaydı, imparatorluk daha o günden dağılmış olacaktı. Buna göre, imparatorluk mu çökmeliydi, yoksa Mebusan Meclisi mi?”** “der. (8)

Son olarak şunu söylemek isterim, Sultanın tahttan indirilişi ve Osmanlı'nın yıkılışı bilhassa sağlığında ona düşmanlık besleyenlere ve ihanet edenlere iyilik getirmemiştir. İşte Enver, Cemal ve Talat Paşaların sonu malum. Bunların dışında pek çok İttihatçı asıldı. Dışta, Rus Çarlığı ve hanedanı feci bir akıbete duçar oldu. Mısır Hanedanı yurdundan sürüldü. Fransa eski gücünü kaybetti. Sömürgelelerinde güneş batmayan Büyük İngiliz İmparatorluğu yok olup, daracık adasına sığınmak mecburiyetinde kaldı. İşte Filistin ve Osmanlı'yı arkadan vuran Araplar. Bir avuç Yahudi'nin elinden çekmediği kalmadı. Hâlâ da çekiyor. Osmanlı'ya ihanet edenlerin vebalini şimdi, masum torunlar ödüyor.

1. Ahmet Kabaklı, Sultan Hamit, Tercüman Gazetesi, 10 Şubat 1988.
2. Şerif Paşa, Hatıralarla Yakın Tarih Dizisi, Bir muhalifin Hatıraları, Nehir Yay., 1990, İst, s.17.
3. Yılmaz Öztuna, Sultan Abdülhamid, 16 Mayıs 1987, Tercüman Gazetesi.
4. Ord. Prof. Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, AK.D. ve T.Y.K. Türk Tarih K. Yayınları.
5. Yılmaz Öztuna: Büyük Türkiye Tarihi, c 7 s 233-240
6. A.g.e.
7. E. Ziya Karal, a.g.e.
8. Mehmet Hocaoğlu: Abdülhamid Han'ın Muhtıraları (Belgeler), Oymak Yayınları, İst. s.9.

ABDÜLHAMİT VE FİLİSTİN

Yrd. Doç. Dr.
Caner ARABACI

Filistin medeniyetlerin sınav yeri durumundadır. Semavi dinler üzerinde yükselen son üç kültür ve medeniyetin beşiği olan coğrafyanın merkezinde bulunması Filistin'e ilgiyi artırmaktadır. Yalnız bu ilginin sınava dönüşen yönü, Filistin'in farklı medeniyet mensuplarından etkilenme tarzı ile ilgilidir. Tarihte çeşitli medeniyetlerin yaşandığı yer olarak dikkatleri üstüne çeken Filistin, son dönem düşmanlıkları da üzerine çekmektedir. 1069-1917 arasında "Türk Filistin", özellikle son dört yüzyıllık Osmanlı döneminde huzur diyarı, "Kudüs-i Şerif" saygısıyla üstüne titrenen beldedir. Bombalar, beyaz fosfor, parça tesirli silahlar, misket fırlatılan ölüm diyarı, etrafı 730 km. yüksek duvarla çevrili açık hava hapishanesi değildir. Suyu, elektriği kesilen, ekmeği elinden alınan, iş alanı; ekili tarlasından zeytinliklerine varıncaya kadar yok edilen mahrumiyetler bölgesi olmamıştır. Ne yazık ki, insanlığın en geliştiği söylenen Hıristiyan Medeniyetin gölgesi altında palazlanan İsrail tahakkümü döneminde belki tarihte hiç yaşamadığı acıları yaşamaya mahkûm edilen coğrafya haline getirilmiştir. Onun için her cinsi ile insanlık, her tipi ile medeniyetler Filistin'de günümüzde sınav vermektedir. İnsan olan, adalet duygusunu yitirmemiş, içindeki erdemini kısıpırılarını yaşatanlarla, yüreklerini canavar mağarasına çevirenler burada yollarını ayırmak, hatta insanlık adına hesaplaşmak zorundadır.

Yalnız Filistin bugünlere nasıl gelmiştir, sorusu zihinlere ister istemez düğüm atmaktadır. Filistin'in bugünün hazırlığı ise bir asır önceye II. Abdülhamit günlerine ve ardından gelen kısa sürelik çöküş dönemine tarihlenmektedir. Burada Abdülhamit döneminde Filistin ile ilgili hesaplar ve çalışmalar üzerinde öz olarak durulmaya çalışılacaktır.

Kısa süreler devam eden Tolunoğulları, Akşitler'in Filistin hâkimiyetleri göz ardı edilirse Türkmenlerin yönetimine girdiği 1069'dan itibaren dokuz asır Filistin ile Türk Milletinin ilgisi bulunmaktadır. Fakat o uzun süreçte en çekişmeli dönem, Osmanlı Devleti'nin dağıtılmak, İslâm Medeniyetinin söndürülmek istendiği son yüz yıl önemlidir. 19. Asır başarılarında, Batı tarafından bir Siya-

sal Siyonizm üretilmiş ve ulus devletlerin teşvik edildiği süreç içinde Osmanlı Devleti'nin başına daha önce sarılmış olan Yunan, Bulgar, Ermeni belalarının ardına Siyonizm ustaca eklenivermiştir. Bu gelişmelerin özetle ele alınması günümüz açısından göz açıcı olacaktır.

FİLİSTİN'DE YAHUDİ İŞGAL HAZIRLIĞI

Yahudiler, 70'ta dünyaya dağıtıldıktan sonra sürekli eski topraklara dönme özlemini canlı tutmuşlardır.

Kudüs'teki tepelerden biri olan Sion'a izafeten Siyonizm denilen siyasi ideoloji, 19.yy. sonlarında doğmuştur.

Siyonizm tarihinde ilk defa Filistin'de bir Yahudi Devleti kurma fikri, İngiltere'de, İngiliz Kraliçesi Victoria'nın 1837'de "Sir" unvanı verdiği bir Yahudi olan M. Montefiore tarafından 1839'da açıklanır. İngiltere vatan-daşı, İngiliz himayesindeki bir Yahudi Filistin ve Mısır'ı gezerek, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya, Filistin'de Yahudi kolonileri kurulması için plan sunar. Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti ile uğraştığı sıralardır. Suriye ve Filistin işgali altındadır. Bu fırsattan faydalanmak isteyen Amerikan, İngiliz misyonerleri, bazı imtiyazlar elde ederek bölgede ilk posta, okul ve hastaneleri açarlar. İngiliz Yahudi liderin teklifi, M. Ali Paşa kuvvetlerinin Suriye ve Filistin'den çekilmesi ile uygulamaya konulamamışsa da oğlu İbrahim Paşa'nın izni ile Kudüs'te ilk İngiliz Konsolosluğu açılmıştır. Bunu Rus (1839), Fransa (1843), Prusya, İtalya, ABD (1844), Avusturya (1849) ve İspanya (1854) konsoloslukları takip eder. Ardından Kudüs dışındaki Filistin şehirlerinde de konsolosluklar açılır (Kocabaş, 1994, 127).

Haçlı devletleri, Müslüman olmayan halkların bölgede hamisi kesilmişlerdir. Onların en gayretlilerinden olan İngiliz konsoloslarından Hayfa Konsolosu Edward Thomas Rogers, Filistin'de Yahudi tarımsal yerleşim projesini ortaya atar. İngiltere'nin Beyrut Konsolosu Albay Henry Cuhurchill ise, M. Ali Paşa çıkarıldıktan sonra Filistin'in Yahudilere tahsis edilmesini ister. İngiliz Dışişleri bakanı Lord Palmerston (1837-1852) da

“İsrail’in yeniden inşa idealini” benimseyenlerdendir. Onun için İstanbul’daki İngiliz elçisi Ponsonby’yi görevlendirerek Filistin’de Yahudi kolonileri kurulması ile ilgili teklifte bulundurur. İşin ilginç yanı bu projenin o dönem Batı Yahudi burjuvazisi tarafından ilgi görmemesidir. Yahudiler, koloni kurma faaliyetine henüz hazır değillerdir. Filistin’e dönüşün, Mesih vasıtasıyla olacağına inanmaktadırlar.

1290’da ülkelerinden çıkarmadık Yahudi bırakmayan İngilizleri, 19. Asırda Yahudi hamisi ve Filistin’de Yahudi toplumu kurma çabası içine sürükleyen sebep ne idi? Bunu Güney Avustralya Valisi Albay George Gawler’in İngiliz hükümetine ısrarlı teklifi açıklamaktadır: Filistin’e yerleştirilecek Yahudilere kurdurulacak, İngiltere’ye dost bir Yahudi devleti, İngiliz ticaret yollarını emniyet altına alacaktır. Aynı doğrultuda harekete geçen İngiliz soyluları, Osmanlı Sultanına Filistin’de Yahudilere imtiyaz verilmesi teklif edecek kadar ileri götürmüşler, Yahudi lider Montefiore, Yahudi devletinin ilk nüvelerinden olmak üzere, her şeye rağmen arazi satın alma çabasına düşmüş ve Kudüs’ün batısından bir alanı satın almayı (1855) da başarmıştır (Kocabaş, 1994, 127-129).

Yahudi kolonisi kurma çabası, Montefiore’nin ölümünden (1876) sonra da devam eder. Yahudi asıllı İngiliz parlamenter (Samuel Montagu), ünlü Yahudi zengin Lord Rothchild, İstanbul’daki İngiliz elçisi (Lord Rosebery) devreye sokularak Sultan II. Abdülhamit’e bir heyet gönderilip Yahudi kolonilerine kolaylık göstermesi istenilir.

İlk tarım alanın ardından 1870’te kurulan Yahudi Tarım okulu (Mikveh İsrail) gelir. Bu okul, Paris’te kurulan (1860), Evrensel Yahudi Birliği (Alliance Israélite Universelle)’nin bir koludur. Fransız hükümetinin iziyle Fransız Yahudilerinin milletlerarası bir organizasyonu özelliği kazandırılan kuruluş Osmanlı Devleti sınırları içinde altı adet okul açmıştır. (birisi Talat Paşa’nın, Filozof Rıza Tevfik’in görev yaptığı Edirne Alliance İsaelite’dir). Okulun üzerinde kurulduğu 2.600 dönümlük arazi, satılmamış, Osmanlı Hükümetinden yıllık 7.500 kuruşa kiralanmıştır. Yalnız okul için getirilen teknik alet ve makinelerden gümrük vergisi alınmamaktadır. Bu okulları Yahudi kökenli demiryolu müteahhidi Baron Maurice de Hirsch desteklemektedir. Bir defada bir milyon Frank yardım etmiştir.

Romanya ve Rusya’da Yahudilere baskının artması, Filistin’e yerleştirmek için bir fırsat olarak değerlendirilir. Fakat 1881-1914 arasında Rusya’dan göç eden üç milyon Yahudi’nin 50 bini Filistin’e gelir. Rağbet yüksek değildir. Siyon Aşıkları, sadece Rusya’dan değil İstanbul Yahudilerinden de

destek isterler. “Yakub’un Evi” (Bilu)’ni kurmak, iki bin yıldır sürgündeki halkı toplamak, yıkılan kutsal mebedi yeniden inşa etmek, mukaddes topraklarına dönmek için, orada devletleşmek istemektedirler (Kocabaş, 1994, 136).

Filistin’de birden artan yabancı nüfus üzerine Osmanlı Hariciyesi, Temmuz 1882’de devletin başına yeni bir gaille çıkarmamak üzere Osmanlı sınırları dâhiline Yahudi göçünü yasaklar. 1884’teki yasağı kaldırma çabaları sonuç vermez. Ama yasağa rağmen Yahudiler, İngiliz, Alman, ABD vatandaşları olarak, Kapitülasyonların imtiyazlarından faydalanarak gelmeye devam ederler.

Bunun üzerine 1887’de yeni bir fermanla Yahudilerin hangi devletin vatandaşları olurlarsa olsunlar Filistin’e yerleşmeleri yasaklanır. Kudüs’e hacı olarak gelmek isteyenlerse kısa süre kalabileceklerdir.

21 Haziran 1891’de II. Abdülhamit, Sadrazamlığa Kudüs’e gelen Yahudilerin gemilere konarak Amerika’ya gönderilmelerini emreder. Çünkü bunlar, “ileride bir Musevi Hükümeti” kurmak için toplanmaktadırlar. Onların Osmanlı topraklarına göçmesini teşvik eden “medeni Avrupa” ise, “istemediklerini” ülkelerinden çıkardıklarını bize göndermektedirler. Sultan 28, 29 Haziran 1891’de yeni iradeler yazar. Yasak kararı, İngiltere ve ABD tarafından protesto edilir.

1890’larda durum şudur: Filistin’de toplam 14 Yahudi yerleşim yeri kurulmuş, 107.100 dönüm toprak satın alınmış, bunun üzerine de 2.770 kişi yerleştirilmiştir Göçmen Yahudiler, Filistinli Arapların %4’üdür (Kocabaş, 1994, 142).

SIYASAL SİYONİZM VE FİLİSTİN

Yahudilerin, Osmanlı engelini aşmaları için çok çaba harcamaları gerekmektedir. Bu konuda hukukçu kökenli Yahudi gazeteci Theodor Herzl (Budapeşte 1860-1904), Yahudilerin önünü açar. Avrupa’daki anti-Semitik hareketler işlerini kolaylaştırmaktadır. 1896’da Yahudi Devleti (The Jewish State) kitabını yazar. Yahudilerin bir devlet çatısı altında güvenli bir yerde toplanmaları gerekmektedir. İngilizlerin Arjantin teklifi rağbet görmüştür. Fakat Filistin, Yahudileri “çağırma konusunda olağanüstü tesir gücüne sahiptir”. Üstelik Filistin’in verilmesi karşılığında Türkiye’ye bozulan mali durumu düzeltme, Avrupa’ya da Asya’ya-“barbarizme karşı medeniyetin bir ileri karakolu” olma teklif edilecektir (Kocabaş, 1994, 147).

Bundan sonra Herzl, beş defa İstanbul’a gelecek, ısrarlar Osmanlı Sultanı ile görüşmeye çalışarak Filistin’e yerleşme imtiyazını elde etme gayretinde olacaktır.

İlk gelişi, kitabı yayınladıktan sonra, II. Abdülhamit’in Avrupa sosyetesinde de-

ğerlendirdiği şöhretli bir haber kaynağı aracıydı.

Herzl, "Sultan adına Brüksel, Paris ve Londra'daki Ermeni komiteleri ile" temas kurmak üzere gizlice görevlendirilmiş olan Polonyalı Newlinsky ile Viyana'da görüşür. Yahudiler Ermeni meselesinde yardımcı olursa, Sultan ile bu vesile üzerine konuşacaktır. Filistin karşılığında ikisi peşin yirmi milyon sterlin, Ermeni meselesinde destek ve basın yardımı gibi konularda iki tarafın görüşerek anlaşması sağlanacaktır. Herzl, Orient Ekspres'le İstanbul'a gelirken Sofya'da Eşkenazi, Sefarad kalabalık bir Yahudi grubu tarafından karşılanır, "İsrail kalbi" diye alkışlanır. Uğurlama cümlesi "Leşana habala bi-yeruşlaym" (Gelecek sene Kudüs'te buluşalım)'dır (Herzl, 2002, 64,74). Yolda Ziya Paşa, Karatodori Paşa, Tevfik Paşalarla, İstanbul'da Sadrazam Halil Rifat Paşa'nın oğlu Cavit'le tanışır ve Filistin'i satın alma işini konuşur. 18 Haziran 1896'da indirdiği İstanbul'da ancak ertesi gün Sadrazamla görüşebilir. Sultanla görüşen Newlinsky'nin getirdiği haber ise çarpıcıdır. II. Abdülhamit, Yahudi tüccar zihniyetiyle vatan pazarlığına şöyle cevap göndermiştir: "Mösyö Herzl, sizin arkadaşınız olduğuna göre benim de dostum demektir, kendisine bu meselede artık hiçbir teşebbüste bulunmamasını öğütleyiniz. Benim bir karıp toprak vermem söz konusu olamaz. Zira istenen toprak bana ait değildir. O, milletime aittir. Bu devleti kuran ve kaniyla besleyen milletime.. Herhangi birisine vermek veya bizden koparılmasına razı olmaktansa, yeniden kanımızla yıkamayı tercih ederiz. Benim, Suriye ve Filistin'den gelen iki alayım Plevne'de son nefesine kadar şehit oldular.. Türk imparatorluk toprakları bana ait değil, Türk Milletine aittir. Bu imparatorluğun hiçbir parçasını hiçbir kimseye veremem. Yahudiler şimdilik milyarlarını biriktirsinler. Kim bilir, bir gün bu imparatorluk paylaşılırsa, onlar da istediklerini, belki de bir şey ödemedi elde edebilirler. Ancak kadavramız paylaşılır, canlı vücuttan parça koparılmasına müsaade edemem." Sultanın bu sözleri, Yahudi lideri etkilemiştir: "Sultan'ın gerçek bir devlet adamı büyüklüğünü yansıtan sözleri, her ne kadar o an için bütün ümitlerimi söndürse de bana tesir etti ve heyecanlandırdı. Ölümü ve sonra paylaşılmayı kabul eden bu kadercilikte trajik bir güzellik vardı ve madalyonun öteki yüzünde ise, pasif bir mukavemet şeklinde de olsa son nefesine kadar mücadele iradesini gösteriyordu." (Herzl, 2002, 81). Saraydan değişik yollarla temas kurulan yetkililere rağmen Yahudi lider sultanla görüşmeyi başaramaz. Ama Ermeni sorunu konusunda Osmanlı'ya hizmet vermeyi kabul noktasına gelir: Newlinsky'nin, "Ermeni liderleri itaat yolu-

na girdiler mi Sultan da her türlü lütufta bulunabilir" sözü üzerine birden: "Hemen kampanya açmaya hazırım" der. "Sadece bana Ermeni meselesi hakkında gerekli bilgiler verilsin ve Londra'da hangi Ermeni ile görüşmem gerektiği bildirilsin. Hangi metropolde hangi gazete ile ne yapmam isteniyor söylensin yapmaya hazırım. Ona göre o Ermeni liderini ikna edeyim, o gazeteyi yola getirmeye çalışayım. Elbette Sultan beni kabul ederse bu çalışmalarım daha etkili olabilir." (Herzl, 2002, 87). Herzl'in derdi Sultanla yüz yüze görüşerek teklifini iletmek ve Padişahı etkilemektir. Fakat görüşmek mümkün olmaz ama Sultan kendisine bir nişan verir. Önce, "benim nişana ihtiyacım yok" dediğini (s.87) belirten Herzl, uzun bekleyişten sonra sultanla görüşemeyince diplomatik temasının devam ettiğini, isteklerinin reddedildiğini başkalarının iddia etmemesi için "yüksek derecede bir madalya verilmesini" ister. Madalyayı, Londra'daki dostlarına karşı, "Sultanın iyi niyet belirtisi" olarak götürüp kullanacaktır. İsteddiği nişan gönderilir ve uzun bekleyişten sonra Sultanla görüşmeden İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalır. Bu durum karşısında "zeki Yahudiler" bir çözüm yolu geliştirecektir. Sofya yolunda Newlinsky, bu yolu Herzl'e açar: Sultana, Siyonist hareketi himayesi altına alması telkin edilmeli, kendi tabiiyeti ve himayesi altında Filistin'i Yahudilere açık tuttuğunu ilan etmeli, buna karşılık Yahudiler her yıl bir milyon haraç ödemelidirler. Herzl bu fikri başlangıç için mükemmel bulmuştur (Herzl, 2002, 93-95, 97).

Fakat öncelikle bütün Yahudi temsilcilerinin bir araya getirilerek, devlet düşüncesinin Yahudilere kabul ettirilmesi gerekmektedir. Bunun için 29 Ağustos 1897'de İsviçre'nin Basel şehrinde 17 ülkeden 240 delegenin katıldığı ilk Dünya Siyonist Kongresini toplar. Kongre, Yahudi Devleti kitabındaki önerileri ele alır. Devlet yeri olarak Filistin kararlaştırılarak, orada otonom bir Yahudi yerleşimi istenir.

Kongrede bir matematik profesörü delegelere yüksek sesle şu andı içerir: "Ey Kudüs, eğer seni unutursam, sağ elim marifetini unutsun!" Yemin, Mesihçi Siyonistlerin Babil sürgününden itibaren her hafta Sabbath ayininden sonra tekrar ettikleri; "Gelecek yıl Kudüs'te buluşalım" sloganının, Siyasal Siyonistlerce değiştirilmiş şeklidir (Kocabaş, 1994, 149). Kudüs-Filistin Osmanlı yurdu. Kongre bunun farkındadır. Onun için, tarım ve endüstriye dönük yerleşim alanları oluşturmak, her ülkenin özel durumlarını göz önünde tutarak Yahudileri örgütlemek, Yahudilerde millî his ve duyguları geliştirmeye çalışmak, Siyonizmin amacı doğrultusunda hükümetlerin rızasını almak gibi kararlar

alınır. Herzl, hatıralarında kongreyi değerlendiren "Basel'de ben Yahudi devletini kurdu" diyecektir. Hatıralarında geleceğe ait tespitini ortaya kor: "Ben bunu bugün yüksek sesle söylesem, bütün dünyada bir kahkaha tufanı yükselir. Fakat bundan beş sene sonra, belki elli sene sonra ise muhakkak herkes bunun böyle olduğunu anlayacaktır." (Herzl, 2002, 129). Devlet irade ortaya koymak demektir. Kongre "millet meclisi" hükmünde ve "sürgünde devlet" şekillendirilmiştir. Kararları, Herzl'in başkanlığındaki bir yürütme komitesi hayata geçirecektir.

İkinci Siyonist Kongresi, 28-31 Ağustos 1898 tarihinde aynı yerde gerçekleşir. Bu defa delege sayısı daha fazladır (349 kişi). Yalnız kongreyi, galeride karısıyla oturup takip eden birisi vardır: Newlinsky. Yahudi lider onun varlığını şöyle açıklar: "Onu karısıyla beraber getirmiştim ki hareketimizin gücünü bizzat görüp Sultan Abdülhamit'e anlatsın." (Herzl, 2002, 144). Sultanı etkilemek için Alman İmparatoru ile de görüşme çareleri arayan Herzl, bir Alman ileri gelenine, Yahudi hareketinin artık var olduğunu Almanya ilgilenmezse İngiltere'nin ilgileneceğini. Ama Basel'de toplanan iki Siyonist kongrede de resmi dilin Almanca olduğunu söyler (Herzl, 2002, 146). Alman Kayzeri ve Osmanlı Sultanı ile görüşmek üzere ikinci defa yola çıktığında yolda tanıştı, kendisinin de Siyonist olduğunu söyleyen bir İngiliz rahip, kurumlarıyla bir hükümetin kurulması için Yahudilere ayrılacak toprağın "Nil'den Fırat'a kadar uzanması" gerektiğini söyler. Ama Yahudi nüfusu üçte iki oluncaya kadar otonom bölgede durum idare edilmeli (Herzl, 2002, 149).

Herzl, İstanbul'da (17 Ekim 1898), Alman İmparatoruna, "Yahudi meselesinin Siyonizmle çözümü" için "Alman himayesi altında Suriye ve Filistin'de bir 'Yahudi Arazi Şirketi' tesisi" teklifinde bulunur. İstanbul'u ziyaret için geldiği ilk günde de görüşür. İmparator, "Sultan'ı tutan tek Batılı güç" olarak, Sultan'dan ne isteyeceğini sorar. Cevap aynıdır: "Alman himayesi altında bir arazi şirketi." Siyonist Yahudi, imparatorla görüşmeden çıktıktan sonra salonda bulunan Türklerin kendisine şüphe hatta kinle bakışlarını hisseder (Herzl, 2002, 152, 164).

Alman İmparatoru, Siyonistleri tasvip eder bir tavır içindedir. Filistin'i ilk ziyaretinde bölgeye önceden giden Herzl ve Yahudi kolonisi Mikveh İsrail'deki ziraat okulunun öğrencileri, Alman İmparatoru'nu Prusya marşını söyleyerek karşılarlar. Ayrıca Kudüs'te Yahudi delegasyonu olarak İmparatorla yeniden görüşecektir. Görüşme isteğinde "gemisinin erken kalkacağını" bahane ederek aceleci davranır. Çünkü Türklerin

davalarına ve kendisine karşı "bir tedbir" alınmasından korkmaktadır. 2 Kasım 1898'de imparator tarafından kabul edilir (Herzl, 2002, 170, 175, 178 vd.). Bölgeye su elektrik getirilecek, Kudüs imar edilecek, Alman ve Yahudi kolonileri geliştirilecektir.

Osmanlı ileri gelenleri ile akçalı ilişkiler de kuran Herzl'in hatıratına aldığı, Nuri Bey'e yazılan 7 Kasım 1899 tarihli mektubu sadece teklif değil aynı zamanda tehdit de içermektedir: "Durumu Türk devlet adamlarına anlatmak sizin elinizdedir. Filistin'e Yahudilerin yerleşmelerine müsaade etmek karşılığında derhal muazzam miktarda paraya kavuşacaksınız, bütün mali meseleleriniz halledilecek, modern bir filo, endüstri ve ticaret hayatına kavuşacaksınız, kısaca mükemmel bir imparatorluk olacaksınız. Fakat Yahudilerin yerleşmesine müsaade etmezseniz, oralara başkaları yerleşecek ve bu da size pahalıya mal olacaktır. Majeste Sultan Abdülhamit'in saltanatı, bizim kuvvetli ve devamlı olacaktır." (Herzl, 2002, 208).

Herzl, dördüncü Siyonist Kongresine kadar Sultanla görüşüp, olumlu bir sonuç almanın peşindedir. Fakat bu arada aracı olan Newlinsky ölmüş, o da kendisini saraya takdim edecek başka bir aracı bulmuştur: Arminius Vambery. Macar Yahudisi olan Vambery, 1857 yılında İstanbul'a gelmiş Fuat Paşa'nın kâtibisi olmuş, Müslüman olduğunu belirterek Reşit Efendi adını almış, bu adla Türkistan coğrafyasında seyahatler yapmış, Budapeşte'ye döndükten sonra Protestan ve üniversiteye profesör olmuş, aslında İngiliz ajanı bir Türkologtur. İstanbul'a sık gelip Abdülhamit'in yakını olmuş birisidir (Öke, 1998, 35 vd.). Artık Türkçü Vambery, Herzl'in "Vambery Amca"sıdır. Siyonizm'e kazanılmış birisidir. Haziran 1900'de Romanya Yahudileri ülkeden çıkarmıştır. Yaya yürüyerek kovulan Yahudiler, batıya doğru gelmektedirler. Yalnız Avusturya göçmenlere sınırlarını kapatmıştır. Macaristan sınırında da kendilerini Herzl'in karşılamasını istemektedirler (Herzl, 2002, 218). Tek yol, Türkiye'ye uluslar arası baskı yaptırarak göçmenleri Filistin'e yerleştirmek gerekmektedir. Herzl, Vambery aracılığı ile Sultanla görüşmek ister. Mali kriz içindeki devletin ihtiyaçlarını karşılayacaklardır. Değilse Siyonist lider, 1901 yılının Ocak ayı ortalarına kadar görüşmek için davet edilmezse Osmanlı Devleti aleyhine seyahate çıkacak, "en acil ihtiyaç için dahi türk Hükümetinin on para borç bulamamasını" temin edecek ondan sonra da Kanada ile müzakereye oturacaktır (Herzl, 2002, 228).

Fakat Vambery, ancak Mayıs 1901'de Sultanın Yahudi lideri kabul edebileceğini haber verir. O da "Siyonist olarak değil de dünyadaki Yahudilerin lideri ve meşhur bir

gazeteci olarak". Çünkü Müslümanlar için "Kudüs, Mekke kadar mukaddes bir şehirdir". Herzl, 13 Mayıs 1901'de geldiği İstanbul'da Sultanla ancak 19 Mayıs'ta görüşebilir. Yahudilerin, "aslanın ayağına batan kıymık" gibi Osmanlı borçlarını çekip çıkarmada, ülkenin imarında rol alabileceğini, buna karşılık ülkenin Yahudi mültecilere açılmasını talep eder. Sultan, "kendisinin bir Yahudi dostu olduğunu ve imparatorluğun sınırlarının, iltica etmek isteyen Yahudilere açık olduğunu" bildirir. Bunun üzerine Herzl, "yerinden kalkıp önünde hürmetle eğilir". Birinci dereceden Mecidiye Nişanı, sarı elmas bir kravat iğnesi verilen Herzl, saraydaki rüşvet listesini de genişletmiştir. O, şunu bilmektedir: "İnsanları değiştirmek isteyen kimse, önce onların hayat şartlarını değiştirmelidir." (Herzl, 2002, 203). Siyonist lider, hatıratında liste ile ilgili bilgiler, pazarlıklar anlatmaktadır (Herzl, 2002, 236-243). Yahudilerle ama gizlilik içinde yapılacak bir para operasyonu Sultanın lehine olacaktır. Bir arazi şirketi yönetiminde Yahudilerin elverişli Filistin arazilerinde yerleşmeleri faydalı olacaktır, görüşü tekrar edilir. Osmanlı yönetimi ise madenler, petrol yataklarının işletilmesi gibi beş monopolü vermek, acilen dört milyon almak ihtiyacıdır. Çünkü "savaş gemileri" ismarlanmıştır. Diğer yandan göçmen Yahudiler, eski tabiiyetlerinden çıkacak Osmanlı tabiiyetine geçecek, askerlik hizmetini yapacak, toptan bir yere değil, üçer-beşer aile değişik yerlere yerleştirilecektir. Yahudi lider, para gücü ile pazarlıkların lehte gelişebileceğini düşünmekte, "dostları ile istişare için" zaman istemektedir. Avrupa'ya döndüğünde de Sultanla teklifsiz görüşebilen Vambery'ye arazi işini halletmesi karşılığı olarak kendisine 300 bin Guilder ile bir methiye vereceğini vaat eder (Herzl, 2002, 250-254).

Herzl, karışık duygular içindedir. Osmanlı sultanını, "yarı deli saymak için dünya kadar sebebe malik olduğum bir despot" diye nitelendirir. Çünkü son sene "iki defa Filistin'e Yahudi göçlerinin durdurulması için büyük devletlere" hükümeti müracaat etmiştir. Bu yazının hemen bir sayfa ardında ise ifadeleri daha farklıdır: "Sultanın benim üzerimde bıraktığı intiba, onun zayıf, gevşek, fakat tamamen iyi bir insan olduğudur. Onun korkunçluğuna da inanmıyorum, sinsiliğine de. Onu daha çok soyguncular ve reziller, dejenerelerden müteşekkil bir çemberin içinde derinden bedbaht bir mahpus gibi görmekteyim. Bu çevredir ki her türlü rezilliği yapmakta ve onun namına yapmış gözükmektedir." (Herzl, 2002, 245-246).

Herzl, rüşvetle saray içindeki ekibini güçlendirme çabasındadır. Onların desteğiyle istediği imtiyazı almak peşindedir. Bu

amaçla diplomasiyi de kullanmaya dikkat etmektedir. Amerika'daki başhaham ve Siyonist lider Gottheil aracılığı ile Başkan Roosevelt'i, General von Hesse aracılığı ile Rus Çarı'nı, Ribon Bışopu vasıtasıyla İngiliz Kralını baskı unsuru olarak harekete geçirmek istemektedir (Herzl, 2002, 260).

Bu arada ilk defa Türk Harfleri ile bir daktilo tertip ettirerek sultana hediye etmek istediğini, Viyana'daki elçilik aracılığı ile mi kendisinin mi getirip vermesi gerektiğini sorar. Sultanla yeniden görüşmek istemektedir (Herzl, 2002, 262).

Herzl, Şubat 1902'de Sultan'la görüşmek üzere dördüncü defa olarak İstanbul'dadır. Hatta garip bir tavrıyla, "zat-ı şahaneyi hediyeye olarak bazı meyveler" getirmiştir. Saray usulünce böyle bir hediye getirilemez olduğunu öğrenir. Sultan görüşmez ama Yıldız görevlilerinden İbrahim, ona Siyonist Kongresinin gayesini sorar. Çünkü Sultan Filistin'de Yahudi Krallığı kurulmasına müsaade ettiği yolunda bir beyanat verdiğini haber almıştır. Konuşma metnini vererek durumunu düzeltmeye çalışır (Herzl, 2002, 266). Dördüncü ziyaret, Osmanlı borçları, altın, gümüş, petrol işletmeciliği karşılığında Filistin'e yerleşme imtiyazına kilitlenmiştir. Sultanla görüşemeyen Herzl'e, Filistin dışında Mezopotamya, Suriye, Anadolu'da kolonizasyon izni verileceği açıklanır. Filistin dışında bir yerleşme Yahudiler için cazip değildir. Herzl'e, Sultan yolculuk masrafı olarak 200 lira gönderir. Görüşmeler istenilen sonucu vermemiştir. Hatıratta Osmanlı Devleti'nin sırtına hançer gibi saplanan bir cümle bulunmaktadır: "Belki de Türkiye, 'Kuvvetler' tarafından taksim edilmeden ele geçiremeyeceğiz." (Herzl, 2002, 272).

Yahudi liderle görüşmelerden borçlarla ilgili bir iyilik çıkartılamayınca Osmanlı Devleti Fransızlarla görüşmeye başlamıştır bile. Sultan Fransız elçisini kabul etmiş, borçların tasfiyesi için görüşmeleri başlatmıştır. Fransız tekliflerine karşı Yahudilerin tekliflerini almak üzere Herzl Temmuz 1902'de beşinci defa olarak İstanbul'a çağırılır. Kudüs'te bir İbrani Üniversitesi kurabileceklerini, böylece Osmanlı talebelerinin dışarıya gitmelerine gerek kalmayacağını bu arada sunan Herzl, 25 Temmuz 1902'de İstanbul'dadır. Kendisinden sultanla görüştürülmeden yazılı olarak karşı teklifleri ister. İki yazılı teklifi alınır. Ama bu arada saraydaki bir elemanından (Arif Bey), Yahudi Devleti kitabını "Sultanın derhal tercüme edilmesini" emrettiğini öğrenir. Sonuçta, Yahudi lider, Fransızlara karşı kullanıldıktan sonra, "boş ellerle dönüyorum" notunu düşmek zorunda kalır (Herzl, 2002, 289-290).

Kendisini, Osmanlı maliyesini düzelterek sihirlî el olarak gören Herzl, saraya son

bir veda ziyaretinde bulunur: "İbrahim Bey'e güzel bir çift kol düğmesi, Arif Bey'e de incili bir kravat iğnesi ayrıntı hatırası" olarak hediye eder. Sultanın bir atlas kese ikramını alarak adamlarına, "Türklerle ve Yahudi dostu sultan Abdülhamit'e bağlı kalacağımı" söyleyip 2 Ağustos 1902'de veda eder (Herzl, 2002, 291).

Yahudi liderin içinden geçen dışından söylediği bağlilik sözleri değildir. Yıldız'ı "Ali Baba ve Kırk Haramileri'nin mağarası" olarak nitelendirir. Sultan çevresinde rüşvet listesine giren gerçekten bir hayli Yahudi dostu Harami" vardır. Ama bunlar isteklerini elde etmeye yetmemişlerdir. Kararı kesindir: "Kudüs Sancağı'nın yakınlarına yerleşmek ve ilk fırsatta Bulgarların Doğu Rumeli'de yaptıkları işi yapmak olacaktır. Bunun için İngiliz hükümeti veya Rotschild'in yardımı ile Jewish Eastern Company'yi gerçekleştirmek lazımdır." (Herzl, 2002, 293).

Türk Hükümeti ile "fevkalade ilişkiler" içinde olduğu halde başarısız olduğunu, "Siyonist matbuat vasıtasıyla" yayınlamıştır. İstese engel olabileceği bu tür yayınlara engel olmamıştır (s. 293). Yahudi milyarder Rotschild, Sultan-Herzl ilişkisini şöyle değerlendirmiştir: "Sultanın tekliflerini reddetmekte tamamen haklısınız. O önce sizi satın almak sonra da sizin vasıtanızla Yahudi bankerlerden para koparmak istiyor." Şöhretli bankerin müşahedesi Herzl'i "Türk borçları meselesini tamamen terk etmeye" itmiştir (Herzl, 2002, 301). Ama o Osmanlı Devleti ile ilişkilerini bitirmez. El Ariş, Sina'da hayat şartlarını tespit için bir heyet gönderir. Sultan'a yakın Arap İzzet Paşa'ya rüşvet teklifinde bulunur, Rusya'ya giderek Çarlığın Osmanlı Devleti üzerinde baskı yapması için "söz" alır.

Herzl'in yeni kartları Jön Türklerden oluşmaktadır. Mısır'da Türkiye'de Batıcılığın ideologu olan Abdullah Cevdet'le görüşür. Görüşme talebi, Herzl'in çalıştığı gazetede çıkan şiirinden dolayı teşekkür etmek için A. Cevdet'ten gelmiştir. Görüşme defalarcadır ve Yahudi liderle mahrem konuları konuşacak kadar ileri düzeyde samimidir. A. Cevdet, Yahudilere karşı Mısır'daki Osmanlı temsilcisi ve Mısır direncinin rüşvetle aşılabileceğini telkin etmiştir: "Dr. Abdullah Cevdet kendisini bir Jön Türk ve Yahudilerin dostu olarak takdim etti. İkinci konuşmamızda aklıma Sultan'a yazacağım mektupları, ona tercüme ettirmek düşüncesi geldi. O da muvafakat etti.. Cevdet üç gün çalışarak Sultan'a mektubu ve İmtiyaz mukavelesi metnini tercüme etti. Kendisine şükran nişanesi olarak bir çift mücevherli kol düğmesi hediye ettim. O bunları kabul etmek istemedi ve verdiğim Altneuland'ın (Herzl'in Yahudi meselesi ile ilgili bir eseri) kendisi için

daha çok memnun edici olduğunu söyledi." Konuşmalar bu kadar değildir. "Çiçek bozduğu yüzü, kara gözlü adam", mukaveleden sonra ödenmek üzere bir rüşvet listesi sunar. Kendisi Viyana Elçiliği doktoru olarak ayda 1500 Frank almaktadır. "İmtiyaz mukavelesi imzalandıktan sonra verilmek üzere", yani iş başarıldıktan sonra ödenmek üzere bir "hisse programını" Yahudi lidere hazırlar. Bu rüşvet programına göre Osmanlı hükümeti üyelerine para dağıtılacaktır. "Kendisinin arası Dâhiliye Nazırı Memduh Paşa ile çok iyidir." Rüşvet verilecek liste ve miktar şöyledir: "Sadrazam Ferit Paşa, Harbiye Nazırı Hasan Paşa, Dâhiliye Nazırı Memduh Paşa, Adliye Nazırı Abdurrahman, Maliye Nazırı Nazif, Maarif Nazırı Celal ve Şeyhülislam 2000'er altın lira alacaklardır." Bu arada Abdullah Cevdet'in unutulduğu sanılmamalıdır. Siyonist liderin takdirlerine mazhar olan Batıcı "aydınımız" da bakanlar düzeyinde bir meblağa layık görülmetedir: "Buna muhtemelen bazı ilaveler yapılabilir. Bundan başka ben kendisine 2000 altın ve Memduh'un kaptipleri Faik ve Dr. Baha ile Şükrü Paşa'nın katibi Yüzbaşı Vasfi Bey'e 100'er altın vaad ettim. Mamafih Şükrü Paşa Harbiye Nazırının oğlu olduğu için bir çift altın hediye edecekti. Yarın bu Şükrü'yü davet edeceğim. Cevdet, bu Şükrü Paşa vasıtasıyla muhabereye girişilerek onun babasının, diğer nazırları kazanması işinde kullanmasını planladı. Harbiye nazırı Abdullah Cevdet'e nazaran, bir milyonerdir ama iki altınlık bir hediyeye dahi tenezzül eden bir adamdır." Yahudi lider için bu durum çok kârlıdır. Zira imtiyaz mukavelesi imzalanmadıkça sorumluluk altına girmemektedir. "Sonra Cevdet'in nazırlar için biçtiği fiyatı İstanbul'dakilerle mukayese edince doğrusu ucuz buluyordum." Siyonist lider burada Abdullah Cevdet'i takdir eder. Çünkü Siyonistler için "hakikat aşkına" çalışacağını, kendisine iki bin yerine bin altının bile yeteceğini ifade etmiştir: "Abdullah Cevdet ise bir meslektaş olarak benim üzerime yüklenen ağırlığı takdir ettiğini, kendisinin para alması dahi sırf hakikat aşkı ile çalışacağını, 2000 değil 1500, hatta 1000 altının yeteceğini belirten davranışları ile üzerimde iyi bir tesir bırakıyor." Ama burada Yahudi lider, Jönleri aşağılamadan da edemiyor. Kendisi irken paraya duydukları ilgiye rağmen rüşvet listesinin dışındadır: "Bir sorusuna verdiğim cevapta yaptığım işler karşılığında hiçbir şey almadığım gibi cebimden de sarf ettiğimi söylediğimde hayretten dondu kaldı. Benim 'namusum' hakkında bile şüpheye düştüğüne eminim. 'Birisini hiçbir şey almadığı halde namuslu olabilir mi?' Hatıratında belirtildiğine göre Abdullah Cevdet, aynı gün (16 Şubat 1902) Memduh Paşa'ya mektup yazmaya söz vermiştir

(Herzl, 2002, 306).

Ertesi gün Siyonizmin kurucusu, Memduh Paşa'nın oğlu aynı zamanda Türkiye Askeri Ataşesi Şükrü Paşa'yı görür. "28 yaşında, "genç ve kadın tabiatlı" paşazade, "Harbiye Nazırının oğlu olduğu için mevkii yüksek, zengin ve tembел" birisidir. Görüşmede, kadın tabiatlı, askeri ateşe üzerinde etkili olmuştur ki babasına yazacağına söz verir. Yalnız iş "tembel oğlan" elinden savsaklanmaya bırakılmaz: "Abdullah Cevdet oğlu ağzından babasına mektup hazırlayacak ve Şükrü Bey de onu temize çekerek babasına gönderecek"tir. Rüşvet o kadar kabul görmüştür ki, "askeri tahsilini bir Prusya subayı olarak Kolonya'da yapmış" olan Yüzbaşı Vasfi Bey, Siyonist lideri görmeye gelir. Nükteli konuşmaktadır. "Arkadaşı Cevdet Bey'in sus payı aldığı" söyler (Herzl, 2002, 307). Böylesine bir kadro ile Osmanlı Devleti'ni ayakta tutmak mümkün olmasa gerektir. Devlet içinde farklı bağlantılarla ilişki kurduğu elemanlar, dış güçler vb. organizasyonlarla elinin güçlendiğine inanan Siyonist lider, 24 Şubat 1903'te 1909 tahttan indirme olayını hatırlatan şu ifadeleri yazar: "Abdülhamit anlamamakta veya eline geçen fırsatın değerinden habersiz bulunmaktır. Aom adım mahvına doğru gitmektedir." (Herzl, 2002, 307).

Filistin'de mademki durum istenilen doğrultuda gelişmiyor. O zaman Filistin'e yakın bir yerde çalışmak gerekmektedir. Siyonist lider, bölgede çalışacak elemanlarını tespit eder. Hüküm şudur: "Sina Yarımadası'nda durum bizim lehimize olmak üzere karıştırılacaktır." Bölge, statü yönüyle zaten karışıktır. "Mülkiyet Mısır Hükümetinde, kuvvet İngiltere'de ve hak da Türk hükümetinde bulunmaktır. İlk adım olarak Mısır hükümetinden mülkiyet devralınmış bulunmaktır. İngiliz hükümetinin mümkün olduğu kadar fazla kuvvet sevk etmesini isteyecek ve temin edeceğim. Nihayet rüşvet yolu ile Türk hükümetinden oraya girme hakkını alacağım." Ümidi büyüktür, el Ariş'in Yahudiler için "politik bir cazibesi" vardır: "Biz el Ariş bölgesine yerleşirsek bir gün Filistin'imiz de Britanya nüfuz bölgesine girebilir." Fakat İngiliz Hükümeti, "el Ariş, yani Mısır Filistin'inde" yer vermeyi kabul etmeyerek Afrika'da yer vermeyi (Uganda) kabul eder (Herzl, 2002, 327).

Mısır'daki İngiliz yönetimi, İngilizlere hizmet eden bakan Butros Gali (BM Genel Sekreteri Butros Gali'nin aynı adı taşıyan dedesi), işlerini kolaylaştırmaktadır. Nil'den özellikle kış ayları su alarak depolayacak, çöle yatırımlar yapacaklardır. Yahudi lider Mısır'da bir şeye daha dikkat etmiştir: "Bu koca ülkeyi idare etmek için onlara 18.000 kişi yetmekte ama acaba bu ne kadar sürer?"

(Herzl, 2002, 309).

Sonuçta İngiliz Hükümeti, "el Ariş, yani Mısır Filistin'inde" yer vermeyi kabul etmeyerek Afrika'da yer vermeyi (Uganda) kabul etmiştir (Herzl, 2002, 311). Bu yüzden Herzl Ağustos 1903 Siyonist Kongresinde zor durumda kalmıştır. Salonu terk edip aleyhinde oy veren Rus Siyonistlerini teskin için Tevrat'tan bir ayet okur: "Filistin'i unutsam sağ yanım kurusun." (Herzl, 2002, 327).

Herzl, Filistin konusundaki Abdülhamit tavrını kıramamasına rağmen hem Osmanlı yönetimindeki bazı ileri gelenlerle teması hiç kesmemiş, hem de İngiltere, Rusya ile diplomatik temasları sürdürmüştür. Rusya'da büyük bir Yahudi kitlesi vardır. Bir taraftan toprak elde etmek için çabalarken diğer yandan o topraklara yerleşecek Yahudi bulmalıdır. Bunun için Rus Çarlığı'nın, yer için Osmanlı hükümetine baskı yapması, Yahudi göçüne masraflarını Siyonist örgütün karşılaması üzerine izin vermesi ve Siyonist faaliyetleri kolaylaştırmasını istemektedir. Aynı amaçla, 1904 23 Ocak ayında Roma'dadır. İtalya Kralı Victor Emanell III'ü (1869-1947), o zaman için Türk vatani olan Trablusgarb'ı almaya teşvik eder: "Yahudi mültecilerini, İtalyan kanunları altında, İtalyanlara has hürriyet içinde Trablusgarb'a yerleştirme" fikrini açar. İkisi de Fransızca konuşmaktadırlar. Cevap olarak Kral İtalyanca olarak: "Ama orası hâlâ başkasının evi" der. Siyonist lider sinsi tahririni sürdürür: "Ama, Majesteleri, Türkiye'nin parçalanması katı.." Cevap beklentilidir: "Ne vakit?.." "Sizinki gibi bir millet yüz sene bekleyebilir, ama sen ve ben ne kadar bekleyebiliriz?" (Herzl, 2002, 315 vd, 333-336). Papa, krala göre daha net tavrılıdır. Siyonist liderin destek talebini temelden kurutup atar: "Bizim mukaddes yerlerimizin Türklerin elinde olması hoş bir şey değil, ama tahammül etmeye çalışacağız. Fakat oraları, Yahudilerin alması için desteklemek, işte bunu yapamayız." Papa, "Yahudiler mademki Efendimiz Hz. İsa'yı tanımıyorlar, biz de Yahudi milletini tanımayız", der. Kudüs'ün Yahudilerin eline geçmesine karşıdır (Herzl, 2002, 337).

Herzl, Mesih bekleyen Yahudilerin, Mesih (İsa) gelince onu kabul etmedikleri gibi ihanet etmelerini içine sindiremeyen Papa ile görüşmesinde başarılı değildir. Oturduğu taht üzerinde, önüne diz çöken krala taç giydiren papa resmini seyrettiğini anlatarak, Vatikan macerasını bitirir. Herzl, gayesi doğrultusunda çalışmasını bırakmaz ama 3 Temmuz 1904'te geçirdiği kalp krizi ile ölür. Yerine geçenler onun ortaya koyduğu siyasal Siyonizmi, hem de tahmin ettiği süre dolmadan hayata geçireceklerdir. II. Abdülhamit'in, vatanda gözü olan Siyonistleri, liderlerinin

eser ve çalışmaları, Siyonist Kongrelerinin takibe alınması gibi çabaları, hatta Siyonist lideri kuşatarak kendi doğrultusunda kullanma atağı; hem tahtta kalması için hem de uğrunda kanla sulama sözü verdiği Filistin'i korumada yeterli olmamıştır. Çünkü vatani da devleti de koruma işi tek başına bir yöneticinin harcı değildir. İnanmış kadroların, bedel ödemeye hazır şuurlu toplumun işidir. Aydın durumunda olan gazeteciler, Siyonist lidere hizmet etmekte ve onların davasını haklı gördüğünü söylemekte, siyasiler aldıkları rüşvetin bedelini vatanlarına ödetmenin çabası içinde olmaktan sıkılmamakta, yeti-şen jön nesil ise düşmanla işbirliğini ilerilik görme gaffeti içinde olduğunu devlet yıkıldıktan sonra bile doğru dürüst anlamayacak kadar aymazlık içindedir. Bütünlüğü bozulan kalabalıkların bütün ama küçük gruplar karşısında mağlubiyeti kaçınılmaz olacaktır.

1898'de 150 delege ile toplanan Derkenwel Konferansı, Yahudi idealini ortaya koyan zirve toplantı durumundadır. Burada: "Millî ideal ve Siyonist hareketin bölünmezliği esaslıdır. Yahudi milletinin Filistin'de emin ve düzenli bir kanun himayesinde yeniden iskânı, bütün Yahudilerin görevidir" kararı alınır.

Basel'de Dünya Birinci Siyonist Kongresi toplanınca, İngiltere'deki Yahudiler Teodor Herzl liderliğindeki Siyonist harekete entegre olmuşlardır.

ALMANYA İNGİLTERE'DEN FARKSIZ

Filistin'de Almanya'nın nüfuz kurmasını ilk savunan, Osmanlı ordusunda görev yapmak üzere 1840'ta doğuya gelip incelemelerde bulunan genç bir Alman subayı olan Helmuth von Moltke'dir. Ona göre "Doğunun giriş kapısı olan Filistin" stratejik bir öneme sahiptir. Avrupa'nın Hindistan'la ticaret yolundadır, "Mısır ve Suriye'yi koruma duvarıdır".

Almanya, Filistin'de ilk defa Yahudi kolonilerini kuran ülke olur. Vakıf, kilise ve okulları ile 1860'tan sonra Filistin'e yerleşmeye başlarlar. Yidiş lehçesi konuşan Doğu ve Orta Avrupa yani Alman Yahudileri Filistin'e gelmeye başlarlar. Zaten 1 Haziran 1867'de yabancılara Osmanlı ülkelerinde toprak satın alma izni verilmiştir. 1869'da Osmanlı -Prusya Krallığı arasındaki bir anlaşma ile Almanlar da bu hakkı elde etmişlerdir. İşte bu gelişmenin sonucu olarak ilk Alman kolonileri Filistin'de kurulur. Saron (1871-Yafa), Emek Refa'im (1872-Kudüs), Walhall (1890-Yafa), Weuhardof (1890-Hayfa) bunlardandır. Protestan-Katolik Almanlar yanında kalabalık Yahudi gruplar da geliyor ve Alman konsolosları tarafından korunuyorlardı. Yahudiler, Filistin'de Alman kültür ve çıkarlarının "sadiq koruyucu ve ya-

yıcıları" rolünde idiler.

Durumu gören II. Abdülhamit 1878'de Filistin'e Alman göçleri dâhil bütün göçleri yasaklar. Toprak alım-satımını men eder.

Fakat Osmanlı Devleti'nin Almanya ile iyi ilişkileri gelişmektedir. Almanlara konulan yasak gevşetilir. Yahudilerin Filistin'e göçü 1883'te yasaklanır. Yahudiler dolambaçlı yollardan Alman tabiiyetine geçerek Filistin'e gelmeye devam ederler. Alman Kudüs konsolosu Yahudileri kolladığı gibi Kudüs Valisi İbrahim Hakkı Paşa'ya, burada kurulacak Yahudi kolonilerinin, Türk hükümetinin gelir kaynaklarını artıracığını, Alman malları için de iyi bir ithalatçı olacaklarını telkin eder (Kocabaş, 1994, 133). Bu düşünce Alman İmparatoru II. Wilhelm'de de vardır. Kudüs ziyaretinde, Siyonist bir heyeti kabul ederek onlara Yahudileri himayesine alacağına dair söz vermiştir. Sultanla Siyonistler arasında aracı olacaktır. Ama II. Abdülhamit, Wilhelm'in Siyonizm sempatisini firenler.

SONUÇ

Abdülhamit, başta bulunduğu sürece Filistin'i bir Siyonist tasallatundan kurtarmak için çalışır. Orada onlarca eser inşa ettirir. Filistin'in diğer yerleri hariç sadece Kudüs civarında on iki eserin olması (Tütüncü, 2008, 307), vatan olarak bölgeye ne kadar sahip çıktığını göstermektedir.

Ama Abdülhamit, Siyonistlerin ölç alması tarzında işleyen şekilde tahttan indirilmeseydi de vefat edecekti. Aynı şekilde vatana sahip çıkacak, çok yönlü birikime sahip vatansever kadroların yetiştirilememiş olması, vatanın sonunu getiren bir eksiklik olarak karşımızda durmaktadır.

Yalnız Filistin ile Türk Milletinin ilgisi tarihte kalmamıştır. O kökler üstünde yeniden yeşermek durumundadır.

KAYNAKÇA

HERZL Theodor, 2002, *Siyonizm'in ve İsrail'in Kurucusu Theodor Herzl Hatıraları*, Türkçesi: Ergun Göze, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

KARPAT Kemal H., 2001, *Orta Doğu'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, Çeviren Recep Boztemür, İmge Kitabevi, Ankara.

KOCABAŞ Süleyman, 1994, "Vaat Edilmiş Toprak" *Filistin İçin Mücadele Türkiye ve Siyonizm*, Vatan Yayınları, İstanbul.

KOLOĞLU Orhan, 1998, *Avrupa Kışkıncında Abdülhamit*, İletişim yayını, İstanbul.

TAFLOĞLU Serkan, 2009, İsrail Hama'sa Neden Saldırıyor?, *Egemen Milleti'nin Sesi*, Ocak 2009, S.37/1,6, İstanbul.

TÜTÜNCÜ Mehmet, 2006, *Turkish Jerusalem (1516-1917) Ottoman Inscriptions From Jerusalem and Other Palestinian Cities*, Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi yayını, Haarlem.

TÜTÜNCÜ Mehmet, 2008, *Turkish Palestine (1069-1917) Inscriptions al-Khalil (Hebron), Nabi Musa and Other Palestinian Cities under Turkish Rule*, Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi yayını, Haarlem.

VOLTAIRE, 1998, *Candide İyimsizlik Üzerine*, Çev. Fehmi Baldaş, İstanbul.

İKTİBAS:

SULTAN HAMİD VE SİYONİZM

YILMAZ ÖZTUNA

Tercüman / Tarihçi Gözüyle

Halkımızın Sultan Hamîd dediği İkinci Abdülhamîd (saltanatı 1876-1909)'in düşüş sebeplerinden biri, Filistin'e Yahudi göçmenlerinin yerleşmesini engellemesidir. Okuyucularımın isteği üzerine bu yazımda bu konuyu işleyeceğim.

Siyonizm denen Yahudi emperyalist akımının kurucusu Yahudi gazeteci Theodor Herzl'dir (1860-1904).1897'de İsviçre'nin Basel şehrinde Birinci Siyonist Kongresi'ni topladı. Bu kongre, bir Yahudi yurdu kurulması için karar aldı. Bunun için Yuhudi bankerlerin ve zenginlerin desteğiyle bir fon oluşturuldu, bu fonda büyük meblağlar toplandı.

Herzl, İstanbul'a geldi. Avusturya-Macaristan büyükelçisinin (bu devletin tebeası idi) vasıtasıyla İkinci Abdülhamîd'den kabulü talebinde bulundu. Hâkan-halife, Herzl'i kabul etti. Yahudi gazeteci, Osmanlı'nın 15. asırda İspanya ve Portekiz'den kovulan Yahudiler'i ülkesinde barındıran tek devlet olduğunu, bu sebeple ve bütün dünyada Yahudiler'e en iyi Osmanlı devletinde muamele edilmesi hasebiyle, Müsevîler'in Devlet-i Aliyye'ye ve padişah hazretlerine minnetdar olduklarını bildirmekle söze başladı.

Herzl, Yahudiler'in baskı görmedikleri tek ülkenin Türkiye bulunduğunu, bunun değerini bildiklerini ve Osmanlı'ya sadakatle hizmet ettiklerini ekledi. Bütün Dünya Yahudileri adına konuştuğunu söyledi. Eğer padişah hazretleri Kuds-i Şerif Sancağı'na (bugünkü Filistin, İsrail) Yahudi göçmeni kabul ederse, milletlerarası Yahudi kapitalinin Türkiye'nin arkasında bulunacağını ve şimdiden bir kaç milyon altın sunulacağını bildirdi.

İkinci Abdülhamîd, kendisine rüşvet teklif etmek cesaretini gösteren bu gazeteciyi dikkatle dinledi. Arkasında kimlerin bulunduğunu çok iyi biliyordu. İngiltere millî bankasının sahibi Roçild'lerin bile Yahudi olduğu malûmdu.

Ancak Yahudiler'in Filistin'e oturmak için değil, yurd ve uzun vâdede devlet kurmak için gelmek istediklerini de biliyordu. Zira tarih ve kutsal kitaplar okumuştur. Filistin'in iki bin yıl önce Yahudi yurdu olduğunu ve ülkenin Müsevîler için arz-ı mev'ûd (Tanrı tarafından Yahudiler'e vaad edilmiş topraklar) oluşturduğunu biliyordu. Filistin'de belirli bir nüfus yoğunluğuna erişir erişmez, Avrupa devletlerini arkalarına alarak, Filistin'de Osmanlı devletinden otonomi, belki istiklâl isteyeceklerini malûm dehâsiyla- derhal kavradı.

Babası Sultan Abdülmecid (1839-1861),

Kudüs'te Hristiyanlar'a olağan dışı haklar tanılamak için Kırım Harbi'ni göze almıştı. Şimdi kendisi, bu hakları Müsevîler için tanıyamazdı. Bu talepte bulunduğu için değil, kendisine rüşvet teklif ettiği için, Herzl'i, mutad nezaketinin dışına çıkarak, sert şekilde huzurundan çıkardı.

Padişahın dostu olan Almanya imparatoru İkinci Wilhelm bile, ülkesindeki Yahudiler, Alman ekonomisinde ağırlık oluşturdukları için, Yahudi göçmeni kabul etmesi için padişaha ricada bulundu. Yalnız Yidiş denen Alman Yahudileri değil, Ukrayna'daki Kazak'larına devamlı Yahudi köylerini bastırıp yakutan Çar'ın ülkesinden gelenler de, Türkiye'ye sığınıyorlardı. Sultan Hamîd'den önce de bunlara gerek Filistin'de, gerek başka Türk illerinde yerleşme ve Osmanlı tebeası olma izni verilirdi.

Sultan Hamîd, eski Osmanlı politikasını bozmadı. Onun zamanında ve Herzl'in teklifinden sonra da belirli sayıda Yahudi'ye Filistin'de ve başka Osmanlı topraklarında yerleşme izni verildi. Ancak devlet politikasının kontenjanı aşılmadı ve kitle hâlinde göçmen kabul edilmedi.

Türkiye'ye gelmeyen çok büyük sayıda Avrupa Yahudisi, Birleşik Amerika'ya gitti. Avrupa devletlerinin Yahudi meselesini, zaten problemler imparatorluğu olan Türkiye'nin sırtına yıkmak isteği karşısında padişah hiç bir taviz vermedi. Çok kudretli olan Dünya Yahudi lobisi zamanla, Filistin için en büyük engelin İkinci Abdülhamîd bulunduğu kanaatine vardı.

İkinci Abdülhamîd, ne Yahudi, ne Rum ne Ermeni düşmanı değildi. Üç kavme de sert muamele etmek mecburiyeti, devlet menfaatlerini savunmak zaruretinden doğdu. Diyebilirim ki bu üç kavminden Ermeniler'e daha fazla itimad etmiştir. İmparatorluğun bu üç kavminden yetişen devlet adamlarının kendilerini Osmanlı kabul ettiklerini ve Türk imparatorluğuna sadakatle hizmet ettiklerini belirtmeliyim. Padişah da bunu biliyordu. İhanet edenlerin sayısı çok azdır ve daha fazla Sultan Hamîd'in düşmesinden ve imparatorluğun çökmeye mahkûm bulunduğunun anlaşılmasından sonradır.

Tekrar belirtiyorum. İkinci Abdülhamîd, Yahudi düşmanı yani antisemitist değildi. Ama antisyonist idi. Siyanizme karşı idi. Osmanlı topraklarında Osmanlı aleyhine, İslâm'a, Türk'e, Arab'a zarar verecek bir Yahudi hareketinin oluşmasına izin vermedi. Meselenin bir Pazar sohbetinin çerçevesi içinde açıklanabilecek özeti budur.

Abdülhamid döneminde yapılan Şam (Dimeşk) garı

Beyazıt Devlet Kütüphanesi

Abdülhamid döneminde yapılan Sirkeci Garı

Abdülhamid döneminde yapılan Haydarpaşa garı

Haydarpaşa İstasyonu

Döneminde yapılan mimari eserler

Kültür, sanat ve mimari gibi konulara önem veren bir padişah olan Abdülhamid döneminde, özellikle yabancı mimarların faaliyetleri göze çarpar. II. Abdülhamid'in padişahlığı döneminde yerli ve yabancı mimarların yaptıkları mimari çalışmalardan bazıları şunlardı[24];

- İstanbul Arkeoloji Müzesi
- Eski Şark Eserleri Müzesi
- Yüksek Ticaret Merkezi
- Haydarpaşa Tıbbiye Mektebi
- Düyun-ı Umumiye ve Karaköy Osmanlı Bankası
- Karaköy Palas İş Hanı
- Maçka Palas
- Ankara İş Bankası
- İstanbul Maçka İtalyan Sefareti
- Tarabya İtalyan Sefareti
- Haydarpaşa Garı
- Sultanahmet'de Alman Çeşmesi
- Sirkeci Garı
- Kütahya Ulu Camii
- İstanbul Yıldız Hamidiye Camii
- Cihangir Camii
- Beyazıt Devlet Kütüphanesi (Kütübhane-i Umumi-i Osmani)

Haydarpaşa Askeri Lisesi

Haydarpaşa Tıbbiye Mektebi